

ПРОТОКОЛ

тридцять п'ятого засідання Робочої групи з розгляду проблемних питань суб'єктів первинного фінансового моніторингу – небанківських установ та аналізу ефективності заходів, що вживаються ними для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму

м. Київ, Держфінмоніторинг

5 березня 2015 року

Засідання проводив директор Департаменту координації системи фінансового моніторингу Гаєвський І.М.

Присутні: список додається

За результатами обговорення питань порядку денного вирішили:

Взяти до відома інформацію Держфінмоніторингу, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міністерства фінансів України та інших учасників засідання Робочої групи щодо узгодження спільної позиції з наступних питань.

Питання 1. Визначення кінцевого бенефіціарного власника (контролера)

Згідно з пунктом 20 частини першої статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон) кінцевий бенефіціарний власник (контролер) – фізична особа, яка незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною часткою, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління, або яка має можливість здійснювати вплив шляхом прямого або опосередкованого (через іншу фізичну чи юридичну особу) володіння однією особою самостійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі.

Вищенаведена норма Закону однозначно встановлює, що володіння однією особою самостійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі не є обов'язковою умовою, яка дає змогу визначити належність фізичної особи до кінцевого бенефіціарного власника (контролера).

Тобто, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) може бути фізична особа, яка не володіє часткою у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу компанії, але яка має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність компанії у спосіб, визначений зазначеною нормою Закону.

Слід зазначити, що кінцевий бенефіціарний власник (контролер) у юридичної особи може бути відсутній.

Враховуючи викладене, суб'єкт первинного фінансового моніторингу повинен вжити всіх необхідних заходів у відношенні клієнта – юридичної особи щодо встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) або факту їх відсутності.

Питання 2. Правильна ідентифікація клієнтів, якщо останні не надають про себе повну інформацію щодо причетності до публічних діячів.

Питання 5. Припинення ділових стосунків та розірвання договорів у випадку неможливості ідентифікації чи встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) відносно вже діючих клієнтів.

Частиною першою статті 9 Закону встановлено, що суб'єкт первинного фінансового моніторингу відповідно до законодавства зобов'язаний на підставі поданих клієнтом (представником клієнта) офіційних документів або засвідчених в установленому порядку їх копій (якщо інше не передбачено Законом) здійснювати ідентифікацію та верифікацію клієнта (представника клієнта).

Згідно з пунктом 30 частини першої статті 1 Закону офіційний документ – документ, складений, виданий, засвідчений з дотриманням визначених законодавством норм уповноваженою особою, якій законодавством надано право у зв'язку з її професійною чи службовою діяльністю складати, видавати, засвідчувати певні види документів, що підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти і який містить передбачені законодавством реквізити та відомості.

Відповідно до пункту 5 частини першої статті 1 Закону вивчення клієнта – процес отримання суб'єктом первинного фінансового моніторингу (далі – суб'єкт) під час ідентифікації та/або в процесі обслуговування клієнта інформації зокрема щодо належності клієнта або особи, яка діє від його імені, до національних або іноземних публічних діячів, діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях, або пов'язаних з ними осіб (далі – публічні діячі).

Враховуючи зазначене, суб'єкт зобов'язаний при встановленні ділових відносин з клієнтом, тобто під час ідентифікації з'ясувати належність клієнта-фізичної особи до публічних діячів, або наявність у клієнта-юридичної особи кінцевого бенефіціарного власника (контролера) публічного діяча.

При цьому, потрібно враховувати той факт, що під час вивчення клієнта законодавство не обмежує можливості суб'єкта первинного фінансового

моніторингу отримувати інформацію з інших джерел, якщо така інформація є публічною (відкритою) (абзац третьої частини сьомої стаття 9 Закону).

При цьому, відповідно до абзацу другої частини першої та частини сімнадцятої статті 9 Закону суб'єкт первинного фінансового моніторингу (СПФМ) в процесі обслуговування клієнта зобов'язаний уточнювати інформацію про клієнта в порядку, встановленому державним регулятором, а зазначений державний регулятор може встановлювати особливості ідентифікації та/або верифікації клієнтів (представників клієнтів), вивчення клієнтів, уточнення інформації про клієнтів для відповідних СПФМ залежно від специфіки їх діяльності та/або ризиків клієнтів.

У разі відмови клієнта надати суб'єкту інформацію необхідну для вивчення клієнта, суб'єкт первинного фінансового моніторингу може використати своє право відмовитися від встановлення ділових відносин з цим клієнтом (стаття 10 Закону).

Водночас, СПФМ зобов'язаний відмовитися від встановлення (підтримання) ділових відносин (у тому числі шляхом розірвання ділових відносин) або проведення фінансової операції у разі, коли здійснення ідентифікації та/або верифікації клієнта (у тому числі встановлення даних, що дають змогу встановити кінцевих бенефіціарних власників (контролерів), є неможливим або якщо у суб'єкта первинного фінансового моніторингу виникає сумнів стосовно того, що особа виступає від власного імені.

Питання 3. Перелік видів діяльності та операцій, при здійсненні яких лізингові компанії зобов'язані вчиняти дії фінансового моніторингу

Відповідно пункту 8 частини другої статті 5 Закону юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги, зокрема лізингові компанії, є суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Згідно з статтею 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансовий лізинг вважається фінансовою послугою.

Враховуючи вищезазначені норми лізингові компанії, як суб'єкти первинного фінансового моніторингу, під час встановлення ділових відносин з клієнтами, що виникають на підставі договору фінансового лізингу, зобов'язані проводити ідентифікацію, верифікацію та вивчення такого клієнта, а в процесі їх обслуговування виконувати інші обов'язки, передбачені Законом.

Питання 4. Отримання документів безпосередньо від клієнта при його ідентифікації/верифікації.

Поняття «офіційний документ» суттєво обмежує можливість СПФМ отримувати документи з різноманітних легальних джерел та входить в протиріччя з нормами Цивільного Кодексу України.

Згідно з частиною першою статті 9 суб'єкти первинного фінансового моніторингу відповідно до законодавства зобов'язані на підставі поданих клієнтом (представником клієнта) офіційних документів або засвідчених в установленому порядку їх копій (якщо інше не передбачено цим Законом) здійснювати ідентифікацію та верифікацію клієнта (представника клієнта).

Відповідно до пункту 30 частини першої статті 1 Закону офіційний документ – документ, складений, виданий, засвідчений з дотриманням визначених законодавством норм уповноваженою особою, якій законодавством надано право у зв'язку з її професійною чи службовою діяльністю складати, видавати, засвідчувати певні види документів, що підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти і який містить передбачені законодавством реквізити та відомості.

Разом з тим, під час ідентифікації клієнта СПФМ може використовувати інформацію від клієнта у вигляді, довідок, листів, пояснень, заповненого клієнтом опитувальника тощо у випадках визначених абзацами другим та третім частини сьомої статті 9 Закону.

Питання 6. Особиста явка клієнта при встановленні ділових відносин.

Пунктом 3 частини першої статті 1 Закону визначено, що верифікація клієнта - встановлення (підтвердження) суб'єктом первинного фінансового моніторингу відповідності особи клієнта (представника клієнта) у його присутності отриманим від нього ідентифікаційним даним.

Згідно з частиною першою статті 9 суб'єкти первинного фінансового моніторингу відповідно до законодавства зобов'язані на підставі поданих клієнтом (представником клієнта) офіційних документів або засвідчених в установленому порядку їх копій (якщо інше не передбачено цим Законом) здійснювати ідентифікацію та верифікацію клієнта (представника клієнта).

Таким чином присутність клієнта-фізичної особи, або його представника є обов'язковою для проведення процедури верифікації.

Питання 7 та 8. Підхід до імплементації стандартів FATF у Законі, зокрема, щодо ідентифікації клієнта при операціях що перевищують суму 15 000 євро/доларів США, чи перерахунках чи при підозрі в цих межах, та щодо отримання документів/інформації не лише від клієнта, а й від державних органів.

Необхідно враховувати той факт, що Закон спрямований на виконання Україною взятих на себе зобов'язань з імплементації в національне законодавство стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) і укладених домовленостей з Міжнародним валютним фондом.

Зокрема, в 1 Рекомендації FATF зазначається, що країни повинні визначати, здійснювати оцінку та розуміти ризики, пов'язані з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму та вживати заходів, включаючи визначення органу або

механізму з метою координації дій з оцінки ризиків, та використовувати ресурси, спрямовані на забезпечення ефективного зниження ризиків.

Такий підхід повинен бути основним підґрунтям для ефективного спрямування ресурсів в системі протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, а також впровадження заходів, що ґрунтується на оцінці ризиків, при застосуванні Рекомендацій. Якщо країни визначають рівень ризику як високий, вони повинні забезпечити, щоб їх режим з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму належним чином усував такі ризики. Якщо країни визначають рівень ризику як невисокий, вони можуть прийняти рішення про застосування спрощених заходів в межах деяких Рекомендацій FATF за певних умов.

Виходячи з вищенаведеного та враховуючи низку факторів економічного та суспільно-політичного характеру, Законом не змінено граничної суми в 150 000 грн., як порогової суми для виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу.

Щодо отримання суб'єктом первинного фінансового моніторингу інформації від державних органів, зазначаємо, що Закон надає право суб'єкту первинного фінансового моніторингу витребувати у державних органів, державних реєстраторів інформацію, що стосується ідентифікації та/або що необхідна для вивчення клієнта, уточнення інформації про нього або проведення поглибленої перевірки клієнта (частина шоста статті 9 Закону).

Питання 9. Проведення внутрішнього фінансового моніторингу у випадку, якщо операція відповідає одному із встановлених критеріїв ризику. Можливість визначення своїми внутрішніми документами, що операція підлягає внутрішньому фінансовому моніторингу, наприклад, лише при наявності одночасно декількох критеріїв ризику.

Відповідно до статті 16 Закону фінансова операція підлягає внутрішньому фінансовому моніторингу, якщо у суб'єкта первинного фінансового моніторингу виникають підозри, які ґрунтуються, зокрема, на:

критеріях ризиків, визначених самостійно суб'єктом первинного фінансового моніторингу з урахуванням критеріїв ризиків, встановлених центральним органом виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

встановленні за результатами проведеного аналізу факту (фактів) невідповідності фінансової (фінансових) операції (операцій) фінансовому стану та/або змісту діяльності клієнта;

типологічних дослідженнях у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, підготовлених та оприлюднених спеціально уповноваженим органом.

Таким чином, ключовим моментом у аналізі фінансових операцій на можливість віднесення їх до таких, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу є підозра, що такі операції пов'язані із легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Враховуючи викладене, підозра, що фінансова операція пов'язана із легалізацією (відмиванням) доходів, може виникнути у суб'єкта первинного фінансового моніторингу в тому числі за наявності лише одного критерію ризикової операції.

Питання 11. Документи, які можуть бути використані на території України для укладення правочинів.

Питання 13. Застосування аналогії у випадку встановлення особи громадянина під час укладення правочинів із ст. 43 Закону України «Про нотаріат» (де наведений перелік документів, на підставі яких нотаріусом здійснюється встановлення особи та визначено, які документи не можуть бути використані громадянином України для цього).

Згідно із частиною першою статті 9 Закону суб'єкт первинного фінансового моніторингу відповідно до законодавства зобов'язаний на підставі поданих клієнтом (представником клієнта) офіційних документів або засвідчених в установленому порядку їх копій (якщо інше не передбачено Законом) здійснювати ідентифікацію та верифікацію клієнта (представника клієнта).

На підставі частин дев'ятої та десятої вказаної статті Закону суб'єкти первинного фінансового моніторингу під час ідентифікації та верифікації фізичних осіб резидентів та нерезидентів встановлюють, зокрема, номер (та за наявності – серію) паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладення правочинів), дату видачі та орган, що його видав.

Перелік документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України визначений пунктом 1 частини першої статті 13 Закону України «Про єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу та її спеціальний статус».

При цьому слід враховувати, що посвідчення особи моряка та посвідчення члена екіпажу, що входять до зазначеного переліку, не можуть бути використані на території України для вчинення правочинів (частина друга статті 25 та частина третя статті 26 Закону України «Про єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу та її спеціальний статус»).

Перелік документів, що посвідчують особу іноземців та осіб без громадянства і можуть використовуватися ними для вчинення правочинів на території України, законодавством не визначено.

Відповідно до статті 8 Цивільного кодексу України, якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами

цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону).

Перелік документів, що використовуються для встановлення особи під час укладення правочинів при вчиненні нотаріальних дій, визначено абзацом третім статті 43 Закону України «Про нотаріат». До таких документів віднесено, зокрема, посвідку на проживання особи, яка мешкає в Україні, а також національний паспорт іноземця, або документ, що його замінює.

З урахуванням наведеного, при визначенні переліку документів, які можуть бути використані суб'єктом первинного фінансового моніторингу для ідентифікації клієнтів – фізичних осіб, слід керуватися вимогами пункту 1 частини першої статті 13 Закону України «Про єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу та її спеціальний статус» та за аналогією закону положеннями частини третьої статті 43 Закону України «Про нотаріат».

Питання 12. Поняття «ділові або особисті зв'язки»

Згідно з пунктом 2 частини п'ятої статті 6 Закону суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний здійснювати до клієнтів високого ризику додаткові заходи, зокрема стосовно публічних діячів, їх близьких осіб або пов'язаних з ними осіб (пов'язаними особами є особи, з якими члени сім'ї національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях мають ділові або особисті зв'язки, а також юридичні особи, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є такі діячі чи їх члени сім'ї або особи, з якими такі діячі мають ділові або особисті зв'язки).

Поняття «ділових або особистих зв'язків» в цьому контексті буде уточнено Держфінмоніторингом після обговорення з усіма державними регуляторами та додатково опубліковано на офіційному веб-сайті Держфінмоніторингу.

Питання 14. Документи на підставі яких має проводитись ідентифікація Посольства в Україні, а саме інформація про контролерів та фінансовий стан.

Питання 15. Ідентифікація фінансового центру іноземної країни, якщо оплата страхових платежів здійснюється через нього (якщо так, то яким чином.

Відповідно до частини шістнадцятої статті 9 Закону нормативно-правовими актами державних регуляторів, може визначатися перелік ідентифікаційних даних, які з'ясовуються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, зокрема, у разі встановлення ділових відносин або проведення фінансової операції, якщо клієнтом виступає дипломатичне представництво іноземної держави, акредитоване в Україні в установленому порядку.

Таким чином відповідним актом державного регулятора буде визначено перелік ідентифікаційних даних, які будуть з'ясовувати суб'єкти первинного фінансового моніторингу в такому випадку.

Разом з тим, необхідно зазначити, що суб'єкти первинного фінансового моніторингу здійснюють ідентифікацію, верифікацію та вивчення своїх клієнтів, а не установи, через які клієнти здійснюють платежі.

16. З'ясування джерела походження коштів. Чи достатньо декларації для фізичної особи-публічного діяча та які документи мають підтверджувати джерело походження коштів для юридичної особи, яка належить публічному діячу.

Відповідно до пункту 5 частини першої статті 1 Закону вивчення клієнта - процес отримання суб'єктом первинного фінансового моніторингу під час ідентифікації та/або в процесі обслуговування клієнта інформації зокрема щодо фінансового стану клієнта та змісту його діяльності.

Таку інформацію суб'єкт має отримати безпосередньо від клієнта або з інших джерел, якщо така інформація є публічною (відкритою).

Документи, що підтверджують джерела походження власних коштів клієнта (юридичних і фізичних осіб) визначаються законодавством залежно від юридичного оформлення операцій, їх виду та економічного змісту.

Так, відповідно до законодавства України існують різні варіанти набуття особою права власності на кошти: дохід, отриманий за реалізацію виробленої продукції, надані послуги, продаж майна, що належить цій особі, отримання спадку, виграш у лотерею, набуття права на скарб тощо. У кожному випадку документи, які підтверджуватимуть право власності особи на отримані кошти, будуть різними. Тобто, джерела походження коштів, які особи надають суб'єктам первинного фінансового моніторингу, мають підтверджуватися відповідними документами: наприклад, фінансовою звітністю, яка містить інформацію про види та розмір отриманих доходів, платіжними/розрахунковими документами, що свідчать про отримані доходи за надані послуги, декларацією про доходи, документами про отриману спадщину, продаж майна, виплату страхової суми за договором страхування, тощо.

17. Тракткування поняття «моніторинг операцій для клієнтів високого ризику». Чи буде коректним з точки зору законодавства викласти внутрішні Правила таким чином, щоб операції з публічними діячами не відносились автоматично до високого ризику легалізації.

Відповідно до пункту 21 частини першої статті 1 Закону клієнт – будь-яка особа, яка: звертається за наданням послуг до суб'єкта первинного фінансового моніторингу; користується послугами суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

Частиною четвертою статті 6 Закону визначений обов'язок суб'єкта первинного фінансового моніторингу встановити високий ризик, зокрема, стосовно національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях, або пов'язаних з ними осіб, факт належності до яких клієнта або особи, що діє від їх імені, встановлений суб'єктом первинного фінансового моніторингу.

Водночас пунктом 2 частини п'ятої статті 6 Закону зазначено, що пов'язаними особами є особи, з якими члени сім'ї національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях мають ділові або особисті зв'язки, а також юридичні особи, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є такі діячі чи їх члени сім'ї або особи, з якими такі діячі мають ділові або особисті зв'язки.

Таким чином, враховуючи вищенаведене, суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний встановити високий ризик юридичній особі – клієнту, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) якого є національні, іноземні публічні діячі та діячі, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях.

Відповідно до статті 15 Закону, фінансова операція підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу у разі, якщо сума, на яку вона здійснюється, дорівнює чи перевищує 150000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або проводять та надають можливість доступу до азартних ігор у казино, будь-яких інших азартних ігор, у тому числі електронне (віртуальне) казино, - 30000 гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, еквівалентну 150000 гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або проводять та надають можливість доступу до азартних ігор у казино, будь-яких інших азартних ігор, у тому числі електронне (віртуальне) казино, - 30000 гривень), та здійснюється особами щодо яких встановлено високий ризик.

Згідно із підпунктом «а» пункту 6 частини другої статті 6 Закону суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний повідомляти Держфінмоніторинг про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, протягом трьох робочих днів з дня їх реєстрації або спроби їх проведення.

Варто зазначити, що питання 10 щодо здійснення депозитарною установою фінансового моніторингу операцій за критеріями: 1) здійснення розрахунку за фінансову операцію в готівковій формі; 2) здійснення фінансових операцій за правочинами, форма розрахунків за якими не визначена, було знято із обговорення, оскільки відповідь на нього учасник засідання Робочої групи отримав напередодні у відповідного державного регулятора.

**Директор Департаменту
координації системи
фінансового моніторингу**

І.М. Гаєвський

ПОГОДЖЕНО
Перший заступник Голови
Держфінмоніторингу України

А.Т. Ковальчук